

*KUR'AN MEALLERİ
VE
METİN-MERKEZCİ YORUM*

İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi
Kur'an Araştırmaları Merkezi Yayınları

KURAMER Yayınları: 50
İlmî Toplantılar Serisi: 13

KUR'AN MEALLERİ VE METİN-MERKEZCİ YORUM

Editör
Prof. Dr. Mustafa Çağrı

Yayın Koordinatörü
M. Turan Çalışkan

Kapak ve Sayfa Tasarımı
Furkan Selçuk Ertargin

Sempozyum Yeri ve Tarihi
28 Aralık 2019
İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM), Bağlarbaşı, Üsküdar/İstanbul

Basım ve Cild: Asya Basım Yayın Sanayi Tic. Ltd. Şti
15 Temmuz Mah. Gülbahar Cad. No: 62/B Güneşli - Bağcılar - İSTANBUL
Tel: 0212 693 00 08
Sertifika No: 36150

Birinci Basım: Haziran, 2021
ISBN 978-605-9437-46-2

© Her hakkı mahfuzdur.

Yayıncının izni olmadan hiçbir yolla çoğaltılamaz.
Kaynak gösterilmek şartıyla iktibas edilebilir.

KURAMER
Elmahkent Mah. Üniversite Cad. No: 4 B Blok Kat: 3 34764 Ümraniye / İstanbul
+90 216 474 08 60 / 2910
www.kuramer.org

Prof. Dr. Abdülcelil Bilgin
Muş Alparslan Üniversitesi İlähiyat Fakültesi

Meal Yazıcılığını Tetikleyen Psiko-Sosyal Refleksler

Giriş

Çalışmanın başlığundan da anlaşılacağı üzere, Türkiye’de yüzlerce mealin varlığına neden olan olgular, çoğunlukla sahici, sahih ve elzem temellere dayanmamaktadır. Bu başlık, meal yazıcılığının, daha çok dıştan gelen sosyal ve ruhsal uyarımlara karşı oluşan tepkimelerle gerçekleşen bir etkinlik olduğuna da işaret eder. Bu düşünce, birçok mealin meydana gelme sürecinin doğal ve sahih gerekçelere tekabül etmediği, gerekli enstrümanlar tedarik edilmeden devam edip neticelendiği anlamına gelmektedir. Bilvesile meal yazarlarını bu eyleme iten durumları incelemek faydalı olacaktır. Söz konusu durumların daha çok Sosyal psikolojinin konusu olduğu ileri sürülebilir. Zira Sosyal psikoloji, bireylerin duygu, düşünce ve davranışlarının nasıl ve ne şekilde etkilendiğini bilimsel yöntemlerle inceleyen bir bilim dalıdır. Bu bilim dalı, bireyin grup içindeki etkileşimlerini ve bu etkileşimlerin psikolojik nedenlerini de ele almaktadır. Sosyal psikolojiyi, insan davranışlarının ana kaynaklarının birbirleriyle olan etkileşimleriyle yakından ilgilenmesi nedeniyle “etkileşimler bilimi” olarak tanımlayanlar da olmuştur. Bu tanım, hem sosyolojiyi hem de psikolojiyi içine almaktadır. Psikoloji ve sosyolojinin tam olarak ele almadığı ya da almada yetersiz kaldığı durumlarda Sosyal psikoloji devreye girerek o konuları çalışma alanı olarak belirler. Sosyal psikoloji aynı zamanda kişisel davranışı toplumsal muhteva açısından da değerlendirmektedir.¹ Mütercimleri meal yazmaya sevk eden refleksler ele alındığında, bunların Sosyal psikoloji

1 Michael A. Hogg, - Graham M. Vaughan, *Sosyal Psikoloji*, Çev. İbrahim Yıldız - Aydın Gelmez, Ankara 2007, s. 24; Fikret Salih Güney, *Sosyal Psikoloji*, Ankara 2009, s. 3-4; Mehmet Silah, *Sosyal Psikoloji Davranış Bilimi*, Ankara 2005, s. 3; Gedikli, *Sosyo Psikolojik Açından Kur’an’da İnsan Onuru ve Ön Yargı İlişkisi*, “Hz. Peygamber ve İnsan Onuru” Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2014.

ile ilişkilendirilmesi hatta psiko-sosyal ortam ve zeminlerinin tespit edilmesi mümkün olabilecek, böylece bunca mealin varlığına neden olan olgular görülebilecektir.

Meal mukaddimelerine referansla, bu alandaki yazıcılığı besleyen refleksleri temelde iki üst başlık altında tasnif etmek mümkündür: Psikolojik ve sosyal refleksler. Keza meal mukaddimelerine referansla psikolojik refleksler aşağıdaki şekilde sıralanabilir.

- En iyi ve doğru meale ulaşma refleksi,
- Farklı bir meal hazırlama refleksi,
- Yeni bir meal hazırlama ihtiyaç ve mecburiyetinin neden olduğu refleks,
- İddialı bir meal hazırlama refleksi.

Sosyal refleksleri ise aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür.

- Dinî ve ilmî muhitlerin talep ve teşvikleriyle meal yazma refleksi,
- Mezhebî mensubiyet ve çağdaşlık perspektifiyle meal yazma refleksi,
- Tutarlı, anlaşılır ve kolay bir meal hazırlama refleksi,
- Hizmet ve hidayet refleksi.

Bu başlıkları azaltıp çoğaltmak ve çeşitlendirmek imkân dâhilindedir. Şunu da ifade etmeden geçmeyelim: Aslında sosyal reflekslerin de arka planında meal yazarının halet-i ruhiyesi olduğu söylenebilir. Zira ilgili başlık altında sıralanan unsurların, kısmen yanılama veya muhayyel beklentilerin ürünü olma ihtimalini de yok saymamak gerekir.

Meal mukaddimelerinden birçoğunun satır aralarına dercedilmiş özel iddialara dair peşinen şunu söylemek mümkündür: Birçok meal yazarının, hazırladığı meali vazgeçilmez bir ihtiyacın ürünü, kendisini ise sabırsızlıkla beklenen mütercim olarak gördüğü anlaşılabilir. Bilvesile okura tabir yerindeyse, “kurtarıcı bir mealle” karşı karşıya bulunduğu hissi verilmeye çalışıldığı gözlenmektedir. Bu özgüven ve düşünceye bağlı olarak, tabiatıyla meallerde ayet anlamlarından ziyade mütercim tasarruflarının ön plana çıktığı söylenebilir. Söz konusu mevhum düşüncenin, sağlıklı bir ruh haline tekabül etmediği ise çalışmanın ilerleyen sayfalarında görülebilecektir.

Aşağıdaki başlıklar altında, mukaddimelerden yapılacak alıntılarla mevcut durum eleştirel bir yaklaşımla ele alınacaktır.

I. Psikolojik Refleksler

Yukarıda da belirtildiği üzere psikolojik refleksler olarak düşünülen durumlar şunlardan oluşmaktadır: En iyi ve doğru meale ulaşma refleksi; mevcuttan farklı bir meal hazırlama refleksi, yeni bir meal hazırlama ihtiyacının/mecburiyetinin neden olduğu refleksi; iddialı bir meal hazırlama refleksi, sorumluluk refleksi. Aşağıda bu başlıklar örnekleriyle ele alınıp değerlendirilecektir.

I.a. En İyi ve Doğru Meale Ulaşma Refleksi

Bir kısım meal yazarının, süreç içinde gerçekleştirdiklerini iddia ettikleri bazı çalışmalara, aldıkları önemli tedbirlere ve sahip oldukları müktesebata referansla, en iyi meal hazırlamayı amaç edindiklerini dahası hazırladıklarını ileri sürdükleri görülmektedir. Yapılacak bazı alıntılar ve bunlarla ilgili değerlendirmeler iddiaların gerçeklik değerini belirlemeye katkı sunacaktır.

“Kur’an’ın en doğru biçimde anlaşılmasını amaç edinen bu çalışmanın...”²

Bir başka mütercim, “Yirmi yıla yakın bir emek verip meal çalışması yaptık, kelime kelime çalıştık, kelimelerin asli anlamlarını araştırarak mealimizi bitirdik... ..her kelimeyi defalarca araştırdık, kelime kökünün nereden geldiğini, hata yapmamak için en ince ayrıntısına kadar inceledik ve bazı benzetmelerin ne anlama geldiğini bulmaya özen gösterdik”³ iddiasıyla hazırladığı mealdeki şu çevirisini incelemek faydalı olacaktır:

***Fatıha/5-7:** 5- Yalnız senin kulunuz ve yalnız senden yardım buluruz. 6- Bize dosdoğru olan hakikatin yolunu gösterensin. 7- Lütuflarını anlayan kimselerin yolunda olalım. Hiddetli hallerde olanlardan olmayalım ve dalâlette kalmayalım.⁴*

Yaklaşık yirmi yılın mahsulü olduğu belirtilen ve kelime kelime çalışılarak, lafızların asli anlamlarından hareketle hazırlandığı ileri sürülen⁵ mealde, *hamd, rab, rahman, rahîm, malik, yevm, din* gibi oldukça bilinen ve neredeyse Türkçeleşmiş kelimelerin hangi gerekçelerle yukarıdaki gibi tercüme edildiği açıklanmamış; lafızların asli anlamlarının bu şekilde olduklarına dair herhangi

2 Mahmut Kısa, *Kısa Açıklamalı Kur’an-ı Kerim Meali*, Konya 2013, s. 11.

3 İsmail Dinçer, *Tevhid-i Kur’an Meali*, İzmir 2016, s. 5-6.

4 Dinçer, *a.g.e.*, s. 20.

5 Dinçer, *a.g.e.*, s. 5.

bir kaynak da zikredilmemiştir. Son derece subjektif bir bakış açısıyla tercüme edildiği anlaşılan yukarıdaki ibarelerin her türlü istismar ve manipülasyona kapı araladığı görülmektedir.⁶

Yine “Meal çalışmamızda her bir kelimeyi defalarca araştırdık, kelime kökünün nereden geldiğini, bata yapmamak için, en ince ayrıntısına kadar inceledik...”⁷ şeklinde takdim edilen bu mealde Kevser sûresinin ilk ayeti, “şüphesiz Biz sana İlmi Tevhidi sunduk”⁸ ifadesiyle tercüme edilmiş, ancak *kevser* kelimesinin neden ve hangi gerekçeyle *ilm-i tevhid* olarak tercüme edildiği açıklanmamıştır. İlgili kaynaklara bakıldığında böyle bir çeviriye mesnet olabilecek bilgiler bulunmadığı görülecektir. Kaynaklarda *kevser* kelimesini açıklama sadedinde *her şeyin çoğu, bol miktarda iyilik, İslam, Kur’ân, nübüvvet, cennetteki bir nehir, Peygambere bahşedilen hayır, ilim, insanların başında toplandığı havuz* gibi farklı anlamların kullanıldığı görülmektedir.⁹ Söz konusu anlamların bütününden hareketle bunların Allah’ın birliğine işaret ettiğini, bunun da *ilm-i tevhid* gibi bir çeviriye mesnet olabileceğini düşünmek, en basit ifadeyle aşırı yorum olur. Buna rağmen mealde böyle bir çeviriye yer vermek, diğer bir ifadeyle bunu Kur’an’ın doğru tercümesi olarak savunmak isabetli bir tutum olmayacaktır. Bu tür aşırı yorumlara mealden ziyade tefsirlerde, ayetlerin tali ve afaki sayılabilecek yorum seçenekleri arasında yer vermek, makul olmasa da, müfessirin hayal dünyasına şahit olmayı sağlaması açısından birer zenginlik olarak kabul edilebilir.

I.b. Farklı Bir Meal Hazırlama Refleksi

Bu refleksi, örtük veya açık bir şekilde mevcut meallerin eksik ve yetersiz oldukları kabulüne dayanmaktadır. Haddizatında bu refleksi, mütercimlerce dile getirilmese bile, öncekilerin yetersiz olduğunu imler. Zira mevcutların yeterli ve doğru mealler olduğu kabul edilse yeni ve farklı bir meal yazmayı gerekçelendirmek zor olacaktır. Mevcut yüzlerce meale bakıldığında, araların-

6 Abdülcelil Bilgin, “Serbest Çeviriden Aşırı Yorum Anlamın Manipülasyonu: Bazı Ayet Meallerine Dair İncelemeler”, *İslam ve Yorum: Temel Tartışmalar, İmkânlar ve Sorunlar*, II, 59-72. Yayına Hazırlayan: Fikret Karaman, Malatya İlahiyat Vakfı, Malatya 2017.

7 Dinçer, a.g.e., s. 6.

8 Dinçer, a.g.e., s. 575.

9 Rağîb el-İsfahani, *el-Müfredât fi Ğaribi'l-Kur’ân*, Beyrut 2001, s. 468-469; Muhtar Fevzi Ne’al, *Mevsû’atu'l-Elfâzi'l-Kur’âniyye*, 2003, s. 654-655.

da gerçekten farklılık ve orijinallik içerenler olsa bile, genellikle birbirlerinin taklidi veya kopyası mahiyetinde oldukları hemen görülecektir. Ancak önemli olan nicelikteki farklılıkların meallerin niteliğine yansıyor yansımadığıdır. Kabaca söylemek gerekirse farklılıklar, daha çok kelime seçimlerinde ve kişisel yorumların çevirilere yansıtılmış olmasında görülmektedir. Farklı olma iddiasının çoğunlukla somut bir gerçekliğe ve değere tekabül etmediği dahası bir yanılısına olduğu da söylenebilir. Bir övgü vesilesi ve varlık gerekçesi olarak takdim edilen bu tür farklılıklar gerçekten gerekli midir? Referans metni aynı ve bir olan meallerin oldukça farklı, bazen çelişkili şekillerde vücut bulması hayra alamet midir? Burada bir sorun yok mudur; varsa metinde mi, çeviride midir? şeklindeki sorular orta yerde durmaktadır.

Aşağıdaki iktibaslar bu refleksle yazıldığı düşünülen meallerden alınmıştır.

*“Mealimizin ikinci ve başka hiçbir mealde bulunmayan özelliği, Kur’an’ın yine Kur’an’la tefsirini ihtiva etmesidir.”*¹⁰ *“... üçüncü özelliği ayetler arasında zımnen bulunan irtibatları belirtmeye çalışarak...”*¹¹

*“Ayrıca meallerin çok ve birbirinden farklılıklarını bir zenginlik kaynağı olarak görebiliriz. İnsanları tek bir çeviriye mahkum etmemiş oluyorlar. Farklı üslup ve ifadelerle aynı içeriği okuyucuya sunuyorlar.”*¹²

*“Eseri hazırlarken klasik bir mealden ziyade, genel anlamda dünya taribini dikkate alarak çağların hastalıklarını, Firavunları/kral tanrıları ve olaylarını, tevbidî, şirk ve çeşitlerini, müşriklerin söylemlerini ve her çağda bu mantıkta olanları, şeytanın Allah’a başkaldırış söylem ve hareketinin taraftarlarınca paylaşılmasını, kâfir ve münafilek tiplerini, Kur’an ve Peygamber birlikteliğini, hukuki ve sosyal meseleleri açıklayan bir meal hazırlanması hedefini düşünerek bu çalışmayı yaptım.”*¹³

Şunu hemen belirtmek gerekir ki çok sayıda çeşitli bilgi ve eğilimi içinde bulunduracak bir çalışma, mealin sınırlarını aşacak ve neredeyse bütün yöntem ve çeşitleriyle hacimli bir tefsir çalışmasına dönüşecektir.

10 Suat Yıldırım, *Kurân-ı Hakîm ve Açıklamalı Meali*, İstanbul 2004, “Sunuş”.

11 Suat Yıldırım, *a.g.e.*, “Sunuş”.

12 Şaban Piriş, *Kur’an-ı Kerim: Türkçe Anlamı*, Arz Yayıncılık, Kayseri, ts., s. 7-8.

13 Feyizli, *a.g.e.*, s. II.

Mealimizde vardığımız özgün sonuçları...¹⁴

Bilindiği kadarıyla meal çalışmaları birer çeviri işlemi olup çeşitli ve birbirinden farklı sonuçları devşirme ameliyesi değildir.

“Eğer zorunlu değilse, çevirimiz boyunca metne takdiri lafız idbalinden mümkün olduğunca kaçındık. Klasik tefsirin lafız takdir ettiği birçok yeri, metindeki yalın baliyle çevirmeye gayret gösterdik. Takdir gerekseydi kelamın sabibi takdir ederdi diye düşündük. O şekilde gelmesinin mutlaka bir nükte barındırdığına kani olduk.”¹⁵

Arapça, Türkçe ve başka dillerde bazen anlamı taşıyacak bütün kelimeler zikredilmez (eksiltili/mahzuf cümle) ve manayı tamamlama işi okura/dinleyiciye bırakılır.¹⁶ Okur bazı kelimelerin hazf edildiğinden hareketle kelime ve mana takdirlerinde bulunur. Kaldı ki insanoğlu, anlamı yahut meramı bazen herhangi bir lafız kullanmadan da jest ve mimiklerle aktarır, muhatap da ne anlaması gerektiğini bilir yahut tahmin eder. Bu olgunun, sessiz sözsüz doğal bir iletişim yolu olarak insanlık tarihiyle yaşıt olduğunu kabul etmek gerekir. Nitekim jest ve mimiklerle gerçekleştirilen anlam ve mesaj aktarımlarının daha etkili ve kalıcı olduğu yer ve durumlar da yok değildir.

Dile getirilmesi gereken başka bir husus ise anlam takdirlerinin metnin sahibi yahut hatibin değil, muhatabın yapabileceği bir şey olduğudur. Allah,

14 Mustafa İslamoğlu, *Hayat Kitabı Kur'an: Gerekçeli Meal-Tefsir*, İstanbul 2009, s. XXIII.

15 İslamoğlu, *a.g.e.*, s. XXVIII.

16 **Eksiltili Cümle:** Yüklemi bulunmayan cümlelerdir. Cümledeki yargının ne olduğu okuyucunun yorumuna bırakılır. *Karşımızda geniş ve yemyeşil bir ova...* cümlesinde yüklem yoktur. Cümlelerin sonundaki *üç nokta*, yüklem eksik olduğunu gösterir. Ancak biz cümlede *vardı, görünüyordu, bulunuyordu* gibi bir yargının verilmek istendiğini anlıyoruz. Öyleyse bu cümleler eksiltili cümlelerdir.

İsim cümlelerinde yüklemi oluşturan ek-fülün bulanmaması da cümleyi eksiltili hale getirir. “*O bana senden daba yakın*” cümlesinde yüklem olarak düşünülen *yakın* sözü *-dır* ekfilini açık olarak almadığı için cümle eksiltili sayılır. Çünkü biz, *-dır* ekfili bulunmadığı için cümleye ayrı bir yüklem verebiliriz. Yukarıdaki örneğin sonunda, ... *yakın olmalı, yakın duruyor* gibi değişik yüklemeler düşünebiliriz.

Kimi sıralı cümlelerde birinci cümledeki yüklemi söylenmezse cümle yine eksiltili olur. “*Önce biraz ders, ardından top oynamaya gidildi*” cümlesinde *ders* sözü yargıya bağlanmamıştır. Ancak biz cümleye virgülden önce *yapıldı, çalışıldı* gibi bir yüklem getirebiliriz. Öyleyse okuyucunun yorumuna bırakılan bu cümle de eksiltilidir.

Günlük Konuşmalarda çoğu zaman eksiltili cümleler kullanılır. Beni kim aradı? - Arkadaşın. (*Arkadaşın* kelimesinden, sonra *aradı* fiili zikredilmediği için bu eksiltili cümledir) <https://www.turkedebiyati.org>. Erişim: 09.02.2020.

sözleriyle elbette ki çeşitli mesajlar verir. Söz konusu mesajların bir kısmı açık ve nettir. Bu nedenle anlam takdirine gerek kalmayabilir. Namazın farziyeti gibi. Bazen de anlam yoruma açıktır ve muhatabın bazı anlamları takdir etmesi gerekir. Metin sahibi söyleyeceğini söyler muhatap gerektiğinde anlamı takdir eder. Nitekim bir metnin külliye anlam ve lafız takdirlerine kapalı olduğunu söylemek onun yoruma da kapalı olduğunu kabul etmek anlamına gelir. Tarih boyunca yüzlerce tefsirin yazılmış olmasının sebeplerinden biri de gerekli anlam takdirleri değil midir?

“Kur’ân; açık, apaçık, anlaşılması kolaylaştırılmış, en güzel tefsir olarak indirilmiş bir kitaptır. Kimsenin açmasına, açıklamasına, tefsir etmesine ihtiyaç duymamaktadır. Bu mealde biz, değinilen terimleri ve tarihi olayları sayın okuyularımıza bildirdik. Dipnotlarımız, Kur’an’ın anlaşılmasına yönelik olmayıp okurlarımıza arka plân bilgisi vermeye yöneliktir.”¹⁷

Herhangi bir istisnası ve kaydı olmayan; *Kur’an*, “*kimsenin açmasına, açıklamasına, tefsir etmesine ihtiyaç duymamaktadır*” şeklindeki ifade, başta Peygamber (sav)’in bazı ayetlere dair kavli ve fiili açıklamaları olmak üzere bütün klasik ve çağdaş tefsir külliyyatını yok saymaktadır. Peki, bizler, hangi gerekçeyle kaynak değeri ve bağlayıcılığı müsellem olan devasa külliyyatı yok sayıp bir mütercimim görüş ve kanaatlerine kıymet verelim ve ona uyalım? Yüzlerce yıldır üzerinde ittifak edilmiş bazı ayet açıklamalarını bir kenara bırakıp herhangi bir mütercimim çevirisinin peşinden gitmek daha mı makuldür? Yahut mütercimim çevirisinin, ulemanın ve ümmetin hüsn-i kabulüne nail olmuş yorumların yerine geçebilme kabiliyeti var mıdır?

“Dipnotlarımız, Kur’an’ın anlaşılmasına yönelik olmayıp okurlarımıza arka plân bilgisi vermeye yöneliktir.” Altı çizili satırlarda mütercimim ne dediği gerçekten anlaşılmamaktadır veya kendisi de ne dediğinin farkında değildir. Oysaki ayetleri anlamının en sağlıklı yollarından biri de arka plan bilgisini, olay ve olguları yani sebab-i nüzûlü bilmektir.

Farklı bir meal hazırlama güdüsüyle hareket ettiği anlaşılan bir mütercimim aşağıdaki çevirisi de dikkate şayandır:

“(Sadece eski din mensuplarının değil) herkesin Rabbi olan Allah’a hamdolsun!” (Fatıha 1/1).¹⁸

17 Yılmaz, Hakkı, *Kur’an’ın Türkçe Meâli*, İstanbul 2012, s. 26.

18 Sülün, Murat, *Kur’an-ı Kerim ve Türkçe Anlamı*, İstanbul 2012, s. 1.

Görüldüğü üzere mütercim mealinin ilk cümlesine parantezle başlamış. Yani daha hiçbir şey yokken parantez var. Oysaki bilindiği üzere bu işaret, söz veya yazının içine konuyla doğrudan ilgili olmayan bir bölüm koymak için kullanılır. Farklı olan sadece parantez işaretinin bulunduğu yer değil, içindeki bilgilerdir de... Mütercimin neden, hangi gerekçeyle, kime veya hangi soruya cevap olmak üzere parantezin içine “*Sadece eski din mensuplarının değil*” şeklinde bir açıklama yerleştirdiği anlaşılammaktadır. Çevirideki başka bir farklılık ise, mütercimin “âlemîn” kelimesini “herkes” olarak tercüme etmiş olmasıdır. Âlem herkes midir yoksa bütün mevcudat/mahlûkat yani her şey midir? Doğrusu her kes bir âlemdir, lakin âlem her kes değildir, çok daha fazlasıdır. Peki, zaten Türkçeye geçmiş ve her kesin/cümle âlemin anladığı bu kelimeyi tercüme etmeye gerek var mıdır?

I. c. Yeni Bir Meal Hazırlama İhtiyaç ve Mecburiyetinin Neden Olduğu Refleks

Bazen mütercim, farklı gerekçelerle yeni bir mealin ihtiyaç haline geldiğini dahası mecburiyet kesp ettiğini düşünmektedir. Bu refleks saikiyle gerçekleştirileceği çalışma neticesinde ortaya çıkacak ürünün de mevcut ihtiyaçlara büyük oranda çare olacağını var saymaktadır.

Aşağıdaki ifadeler, mütercimlerin ihtiyaç ve mecburiyet refleksleriyle meal hazırladıklarına işaret etmektedir.

*“Ancak bütün bu meallerin varlığının yeni Kur'an çevirilerine gereksinim duyurmadığı da söylenemez. Çünkü gerek Kur'an yorumunda ortaya çıkan yeni düşünceler gerek dilde meydana gelen değişiklikler, günümüz insanının sorunlarına cevap verecek [hemen belirtelim ki sorunlar çözülür, cevaplanmaz; sorular cevaplanır] sadelikte çevirilerin yapılmasını zorunlu kılmaktadır.”*¹⁹

Bir zorunluluk halinin tezahürü olarak meal yazmaya yönelen müellifin dile getirdiği bu düşünceler, aynı zamanda Kur'an'ın yeni fikirler çerçevesinde tercüme edilmesi gerektiği düşüncesine de işaret etmektedir.

*“Biz, ihtiyaç vardı kanaatine ulaştığımız içindir ki, bu meali hazırladık. Kanaatimizi desteklemek için hiç kimsenin yaptığına, yazıp çizdiğine dil uzatmak, eleştiri getirmek niyetinde değiliz.”*²⁰

19 Elmalı&Dumlu, a.g.e., s. IV.

20 Yaşar Nuri Öztürk, *Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Meali*, İstanbul 2008, s. 9.

“...*Fakat mevcutların yeterli olduğunu, ihtiyacı bütünüyle ortadan kaldırdığını söylemek mümkün değildir.*”²¹

“*Bilakis bu çeviri... pratik bir ihtiyacın ürünüdür.*”²²

I. d. İddialı Bir Meal Hazırlama Refleksi

Mütercimlerin bir kısmı meallerini gerekçelendirmek adına bazen büyük iddialarla ortaya çıkarlar. İddianın büyüklüğünün kendileri için dezavantaja dönüşebilme ihtimalini kulak ardı ederek bunun, meallerini daha muhkem hale getireceğini varsayarlar. Başka bir ifadeyle mukaddimelerindeki iddialı ifadelerin hazırlayacakları mealin kalitesini belirleyeceğini düşlerler. Ancak mealin kendisine bakıldığında söz konusu söylemlerin, iddiadan öteye geçemediği görülmektedir.

“*Öncelikle şunu belirtelim ki bu mealı okuyanlar, kimi ayetlerin çevirisinde “ezber bozucu” denebilecek türden birçok anlam ve yorumla karşılaşacaktır. Ancak altını çizerek belirtmek isteriz ki “ezber bozucu” nitelikteki anlam takdirlerimizin tümü klasik tefsir geleneginden tedarik edilmiştir. Daha açıkçası, bu mealde klasik tefsir literatüründe karşılığı olmayan hiçbir anlam ve yorum mevcut değildir.*”²³

Klasik tefsir literatüründen tedarik edilen anlamlar veya anlam takdirleri neden ezber bozucu olsun ki? Zaten referanslarda yüzlerce yıldan beri var olan bu bilgiler, söz konusu referanslara ulaşıp onlardan istifade edenler için neden ve nasıl ezber bozucu olacak? Bu bilgiler, İlâhiyat eğitimi almamış yahut temel dini bilgilerini ikmal edememiş olanlar için ezber bozucu olabilir ki, onların ezberini bozmaya gerek var mı?

“*Bu mealin iddiası, kaynak dildeki manayı bedef dile mümkün olduğunca yol kazasına uğratmadan taşımaktır... Dilin desteklemediği yoruma, Kur’an’ın desteklemediği rivayete itibar etmedik. Bir tek harfin dahi hakkı olduğuna inandık. Onun hakkını gerek mâna gerek işlev olarak vermeye çalıştık.*”²⁴

Üst perdeden dile getirilen bu iddialarla yazılmış bir mealde, âdiyât/koşanlar kelimesinin tefsir külliyatımızda olduğu gibi atlar veya develer şeklinde

21 Tuncer Namlı, *Kur’an Aydınlığı: Kronolojik Kur’an Meali*, Ankara 2015, s. XVIII.

22 Mustafa Yıldız, *Son Mesaj: Kur’an-ı Kerim ve Gerekçeli Türkçe Meali*, İstanbul 2013, s. X.

23 Mustafa Öztürk, *Kur’an-ı Kerim Meali: Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri*, Ankara 2016, s. 17.

24 İslamoğlu, *a.g.e.*, s. XX.

değil, *Mekkeli azgın müşrikler* olarak tercüme edildiği görülecektir. “*Yazıklar olsun (vahye) dinmez bir hınç ile saldıranlara ve (içindeki) öfke ateşiyle etrafı tutuşturanlara ve sabablara kadar kıskançlıktan kıvrananlara, sonuçta bu kıskançlıkla tozu dumana katarak ortalığı bulandıranlara, nihayet bu düşmanlıkla toplumun ortasına dalanlara...*”²⁵

Kanaatimizce, tercih edilen çeviri, birçok açıdan eleştiriye açık aşırı bir yorumdur. Her şeyden önce *ve'l-‘âdiyâti* ifadesinin başındaki yemin *vav'*²⁶ mealde yer almamıştır. Oysa mütercim, “*Bir tek harfin dahi bakkı olduğuna inanıyordu.*”²⁷ Her ne kadar uzun sayılabilecek ilgili dipnotlarda hangi gerekçe²⁸ ile ayetteki kasem/yemin ifadesinin meale yansıtılmadığı belirtilmemişse de çeviriye bakıldığında bu haksız tasarrufun nedenini anlamak zor olmayacaktır. Çeviride *vav'* a yemin manası verilecek olsa *âdiyât* kelimesini *saldıranlar* şeklinde meallendirmek mümkün olmayacaktır. Zira çeviriye göre, *saldıranlar* kelimesi saldırgan müşriklerin sıfatıdır. Bu durumda *vav* kelimesi tercümeyle yansıtıldığında, Allah'ın saldırgan müşriklere yemin ettiği anlaşılacaktır ki böyle bir şeyin söz konusu olmayacağı açıktır. Zira -farz-ı muhal-Allah'ın müşriklere yemin etmesi, Kur'an'daki yeminlerin temel esprisi ile bağdaşmayacaktır.²⁹

Eleştiriye açık diğer bir husus ise çevirinin dilsel bağlam açısından ayetten uzaklaşmış olmasıdır. Mütercim, müennes/dişil ve çoğul bir formda olan *âdiyât* kelimesine *saldıranlar* manası vererek lafzın kadın erkek bütün müşrikleri kapsadığını ifade etmiş olmaktadır. Oysa Arap dilinde, maksat bizzat kadınlar değilse genel bir ifade kullanılır ve -Kur'an'ın da her zaman yaptığı gibi- müzekker/eril kalıpla dile getirilir. Dolayısıyla böyle bir durumda *ve'l-‘âdiyât* yerine *ve'l-‘âdûn* denmeliydi. Mütercim, çoğul-müennes formdaki *âdiyât* kelimesinin gayr-ı akil varlıklara mesela atlara/yahut develere delalet ettiğini gözden kaçırmamış olsaydı muhtemelen herhangi bir gerekçesi de olmadığı için böyle bir çeviri/aşırı yorum tercihinde bulunmayacaktı.³⁰

25 İslamoğlu, *a.g.e.*, s. 1293.

26 Muhammed Tayyib İbrahim, *İ'râbu'l-Ķur'ân*, Lübnan 2012, s. 599.

27 İslamoğlu, *a.g.e.*, s. XX.

28 Zira mütercim, mealinin *gerekçeli* olduğunu belirtmiştir.

29 Celaleddin es-Suyûti, *el-İşkân fi Ulumi'l-Ķur'ân*, Lübnan 2007, II, 259-262.

30 Şahin Doğan, *Mustafa İslamoğlu, Kuran ve Aşırı Yorum*, <http://www.risalehaber.com>. Erişim: 20.03.2017.

Mütercimim, daha doğru bir tercihte bulunduğunu ispat sadedinde dipnotlarda, geleneksel/klasik tefsir külliyatına yönelik geliştirdiği eleştiriler, yorumunu haklı çıkarmaya yetmemektedir. Keza bu eleştiriler, sadece geçmişteki değil, günümüzdeki klasik tefsirlere paralel yorumların yanlışlığını da ortaya koyamamaktadır. Kaldı ki mütercimim, kendi iddialı yorumuna herhangi bir kaynak gösteremediği de ortadadır. Son olarak, geçmişte yapılmış ve günümüzde de desteklenen *âdiyât* kelimesi ile ilgili kaynak değeri yüksek yorumların daha kalıcı ve tutarlı olduğunu, bunların zenginleşerek devam edeceğini, ama mütercime ait yorumların hiçbir zaman tarih boyunca varlığını ve yürüyüşünü devam ettirecek bir niteliğe kavuşamayacağını, nihayetinde zemin bulamadan unutulacağını belirtmekte yarar vardır.³¹

*“Sözü çevirmek zordur, sesi çevirmek çok daha zordur. Biz bu mealde, sesi çevirmek gibi çetin bir işe giriştik. Kaynak metnin ses değerlerini, anlamın müsaade ettiği oranda hedef metne taşımaya çalıştık. Kur’an’daki iç musiki ve şiiri fersab fersab aşan şiiriyeti meale yansıtmak güç. Bunu anlama hâle getirmeden yapmak oldukça zor ve zahmetli bir iştir. Bu zorluk bizi bazen “... olmalıdır” bazen de “... olmalıdırlar” gibi, tasarruflar yapmaya sevk etti.”*³²

Bu ifadeler, mütercimim yukarıda da yer verilen *“eğer zorunlu değilse, çevirimiz boyunca metne takdiri lafız idbalinden mümkün olduğunca kaçındık. ... Takdir gerekseydi kelamın sahibi takdir ederdi. ... O şekilde gelmesinin mutlaka bir nükte barındırdığına kani olduk.”*³³ Şeklindeki ifadeleriyle çelişmektedir. Arapçadaki hazif olgusunun Kur’an’da da görülen örnekleri sebebiyle gerçekleşebilen anlam takdirlerinden kaçındığını ifade eden birinin, sesi, ses değerlerini, şiiriyeti çeviriye nasıl yansıtabildiği en azından merak konusudur.

“İlahi kelamın mânalarına ulaşmayı kolaylaştırmak için sayısı 6000’i aşan açıklayıcı not koyduk. Âyetlerin ne dediği zaten mealde yer alıyordu. Biz ne demek istediğini “zımnen” yaptığımız açıklamalarla verdik. Bunu en kısa, özlü ve vurucu cümlelerle yapmaya çalıştık. Vahyin imbiğinden damıtılarak elde edilen bu özlü sözler birer “klişe” değildir. Eğer öyle görünüyorsa bu bizim kusurumuzdur... Bu

31 Abdülcelil Bilgin, “Serbest Çeviriden Aşırı Yorum...” , *İslam ve Yorum: Temel Tartışmalar, İmkanlar ve Sorunlar*, II, 59-72.

32 İslamoğlu, *a.g.e.*, s. XXVIII.

33 İslamoğlu, *a.g.e.*, s. XXVIII.

özlü sözler bazen okura sık gelebilir. Oysaki özlü sözlerin sıklığı, o sözlerin imbiğinden damıtıldığı konu ve ayetlerin sıklığıyla orantılıdır.”³⁴

Bu iddialı söylem, halet-i ruhiyenin neden olduğu bir reflekstir. Nasıl oluyor da kişisel bir yorum, vahyin imbiğinden damıtılabiliyor ve adeta çevirinin önüne geçiriliyor. Okurun sıklıkla karşılaşıacağı mütercime ait “özlü sözler” ise ayetlerdeki tekrarlara göndermede bulunularak Kur'an üzerinden tezkiye edilmeye çalışılıyor. Başka bir ifadeyle, eğer çevirideki tekrarlar bize sık/sıkıcı geliyorsa bunu nedeni okuduğumuz meal değil, referans metindir. Mütercim bu izahı örtük bir şekilde, Kur'an'daki tekrarların sıkıcı olduğu şeklindeki görüşleri de böylece bize hatırlatmış oluyor.

“Meal yaparken önceliğimiz ‘bununla Allah neyi murad etmiştir?’ sorusu oldu. Metnin imkânlarını nasıl en az zayıyla modern muhataba taşıyız kaygısını, ‘hangi tercüme yöntemi’ kaygısından öncelikli addettik. Bununla amaçlanan mütercimin vahiyle muhatap arasından çekilebildiği kadar çekilmesi, bu ikisini mümkün olduğunca baş başa, yüz yüze bırakmasıdır...³⁵

Sözün özü, bize göre yorumdan arındırılmış bir Kur'an çevirisi imkân dâbilinde değildir. Bu yüzdendir ki meal çalışmamızda Kur'an'da “ne dendi”ğinden (lafız ve mantuk) ziyade “ne demek istendiği”ni (mana ve mefhum) aktarmaya çalıştık.³⁶

Hem İslamoğlu hem de Öztürk, Allah'ın muradının/ne demek istediğinin peşinde olduklarını ve bunu gerek doğrudan gerekse açıklamalar yoluyla meallerine yansıttıklarını iddia etmektedirler. Bu iddia, her ikisinin de Allah'ın muradını bildiği anlamına gelmektedir. Allah'ın ayetlerdeki muradının mütercimler tarafından bilinmesi, doğal olarak bunun meale aynı şekilde yansıtılmasını gerektirecektir. Zira Allah'ın muradının kişilere göre değişmeyeceğini kabul etmek gerekir. Kişilere göre değişebilen şey, yorum olabilir ancak, Allah'ın muradı olmaz. İslamoğlu ve Öztürk'ün meallerine bakıldığında Allah'ın muradının birçok yerde farklı şekillerde tezahür ettiği görülecektir. Örneğin yukarıda da değinildiği üzere İslamoğlu, adiyât kelimesini, “(vabye) dinmez bir bınç ile saldırın” [Mekkeli müşrikler] şeklinde tercüme ederken Öztürk, “atlar”dan yana tercihini kullanmıştır. Bu iki tasarrufun birbirinden oldukça

34 İslamoğlu, a.g.e., s. XXII.

35 İslamoğlu, a.g.e., s. XXVI.

36 Mustafa Öztürk, a.g.e., s. 14.

uzak olduğu açıkken, biz aciz okurlar, Allah'ın muradının bunlardan hangisi olduğuna nasıl karar vereceğiz? Hangisini izlediğimizde Allah'ın muradına nail olacağız? Yoksa şunu mu sormalıyız: Mütercimlerin Allah'ın muradı olarak bize dayattıkları şey, kendilerine ait indî yorumların Allah üzerinden tezkiye edilmesi çabası mıdır?

Mesele ayetin nüzûl dönemindeki anlamını mı, daha çok sonraki süreçlerde beliren anlama biçimlerini mi ortaya koymaktır? Yahut meal, anlamın mı yoksa izleyen tarihsel kesitlerde fikhî, kelimî, tasavvufî vb. akımların etkisiyle de tematik şekillenmelere uğrayan anlaşılma biçimlerinin mi peşinde olmalıdır? Tarih içinde oluşan ilimlerin ve bunların yer yer ideolojik mensubiyetlere dönüşebilen etkilerinin oluşturduğu angajmanlarla Kur'an'ı anlama ameliyesine girişmek kavram kargaşasını daha da arttırmayacak mıdır? Yoksa anlam bellidir, ancak anlaşılma biçimleri farklılaşabilir ön kabulünden hareketle otantik anlama ulaşma çabası içinde olmak mı önemlidir? “Ne demek istendiği” ni meale yansıtmak iddiasıyla yola çıkıldığında, çeviri adına elde edilen ürün, teknik olarak tercüme ve tefsire de karşılık gelmeyecektir. “Ne dendiği” sözün sahibine, ne demek istediği ise mütercime aittir. Öte yandan “ne dendiği”nin lafzın zahirine, “ne demek istendiğinin” ise batınına tekabül edeceği pekâlâ söylenebilir. Biz bunlardan hangisini görmek isteriz ya da bu durumda okuduğumuz metin kime aittir? Meal okuru, okuma faaliyeti ile Allah'ın neler dediğini mi yoksa mütercimin, aslında Allah şunu demek istiyor diyerek işaret ettiği, her türlü zaafa, spekülasyona, özneliğe maruz kalabilme riski taşıyan yorumları mı görmek, okumak, duymak ister?

Yukarıda dile getirilenleri bilim tekniğine uygun şekilde özetle formüle etmek mümkündür:

“Allah ne diyor?” sorusu, mananın; “ne demek istiyor?” sorusu ise yorumun peşindedir.

Allah'ın ne dediği, sözün sahibine/Allah'a; ne demek istediği, mütercime/yorumcuya işaret eder.

Allah'ın ne dediği, tercüme ve tefsirde; ne demek istediği, tevilde cevap bulur.

Allah'ın ne dediği lafzın zâhirine, ne demek istediği ise bâtınına işaret eder. Bu da bizi işârî, tasavvufî, dahası bâtını yorumlara götürür.

“Ne demek istendiği”ni tercüme etmek iddiasıyla yola çıkıldığında, hiç kimsenin, tasavvufî/işârî dahası batını yorumların meal yahut Kur'an çevirisi adıyla okura dayatılmasına engel olamayacağı açıktır. Bunun da ötesinde, mütercimim hayal gücünü ve istismara yol veren tercihlerini Kur'an vasıtasıyla tezkiye etmesi dahi mümkün olacaktır. Tıpkı aşağıdaki çeviri gibi:

Fatiha/1-4: 1- Allah; tüm işaretleri ile her yerdedir, varlığı özünden var edendir, varlığı nuruyla sarandır. 2- Allah; tüm varlığı vücudlandırandır, tüm niteliklerin sahibidir. 3- Tüm varlığı özünden var edendir, varlığı nuruyla sarandır. 4- Yaratma yasalarıyla her an varlığa sahip olmaktadır.³⁷

Yukarıdaki cümleleri okuyan birisinin, bunların Fatiha sûresinin ilk dört ayetinin çevirisi olarak tasarlandığını anlaması ne kadar mümkündür? Rahatlıkla batını yorum ürünü olarak değerlendirilebilecek bu ifadeleri, her Müslümanın oldukça aşına olduğu Fatiha sûresine ait ayetlerin çevirisi olarak takdim etmek ne anlama gelmektedir? Burada şunu da hatırlatmakta yarar var: Allah tam da şunu demek istiyor iddiasıyla hiç söylenmemiş bir şeyi, ayetin çevirisi olarak veren bir mütercim, zımnen onun bugüne kadar başkası tarafından anlaşılmadığını ifade etmiş olmaktadır.

“Yerine göre Kur'an-ı Kerim'de zamirle, işaret ismiyle, sıfatla ifade edilen lafızları açık olarak belirtmeye çalıştık.”³⁸

“Bu çalışmada, metnin daba iyi anlaşılabilmesi için, özgün metindeki zamir halindeki özne ve tümleçler, açık isimlerle ifade edilmişlerdir; yani zamirlerin mercii açık olarak yazılmıştır...”³⁹

Mütercimlerin burada bahsettiği şey, tefsir ilminde mübhemâtü'l-Kur'ân konusuna denk gelmektedir. Ehlinin malumudur ki bu konu, tefsir ilminin tartışmalı ve ihtilafli konularından biridir. Yüzyıllardan beri, kendi ismiyle veya açık bir kelimeyle belirtilmeyip bunun yerine zamir, işaret, zaman ve mekân isimleri, künye, lakap gibi kapalı kelime ve ifadelerle zikredilen unsurları, bir çırpıda meal marifetiyle belirleme, seçenekleri teke indirme iddiası yersiz bir romantizmden öte bir değer ifade etmeyecektir. Kaldı ki erken dönemden itibaren konuyla ilgilenen dil ve tefsir âlimleri, Kur'an'daki müphemlerle ilgili farklı çalışmalar yapmış, ancak söz konusu tartışmalar son bulmuş değildir.

37 Dinçer, *a.g.e.*, s. 20.

38 Elmalı&Dumlu, *a.g.e.*, s. VI.

39 Hakkı Yılmaz, *a.g.e.*, s. 26.

I. e. Sorumluluk Refleksi

Bazı mütercimlerin sorumluluk refleksiyle meal yazdıkları, ancak bu sorumluluğun kim/kimler tarafından kendilerine yüklendiğini belirtmedikleri görülmektedir. Bunun mevhum bir sorumluluk duygusu olması da ihtimal dahilindedir.

“Oldukça titiz ve dikkatimiz uzun bir gayret sonucu ve ağır bir sorumluluk duygusuyla hazırlanmış olsa bile, bu Meal’de bazı hatalara ve noksanlıklara da elbette rastlanacaktır.”⁴⁰

“Bu mealin hazırlandığı 11 yılda kaç kez pes ettiğimi yakınlarım bilir. Zira bu görevin sorumluluğu görevin kendisinden de ağırdır. Öyle zamanlar oldu ki, bu yük fakirin omuzlarına çok ağır geldi. Fakat her seferinde Allah’ın inayeti ve Kur’an’ın kerameti yardıma yetti. Rabbim tamamına erdiği günü gösterdi. Ne diyebilirim ki: Allah varlığını Zatına hamd kilsin.”⁴¹

Burada ilginç bir hamd türüyle karşı karşıyayız. Mütercim, mademki ben büyük sorumluluk duygusu içinde, birçok zorluğa katlanarak Allah’ın kelâmını tercüme ettim, yoruldum, O da varlığını, benim hamdım olarak kabul etsin demek mi istiyor? Yahut ben üzerime düşeni yaptım, Allah da artık varlığını kendisine karşı ifa edilmiş bir hamd olarak kabul etsin mi demek istiyor? Burada söz konusu olan şey halisane bir eda ile Allah’a hamd mi, yoksa mütercimin varlığını/kendisini övmesi midir?

“Çeviriyi yaparken, bazen bilmem kaçınıcı kez okuduğum ayetin daha önce fark etmediğim bir manasını fehbettim. Kimi demler başımdan kaynar sular döküldü. Eterimin kemiklerimden lime lime ayrıldığı bissine kapıldım. Meğer anlamak insanı ne kadar yorarmış, onu öğrendim. Bazen bitabın ağırlığı altında öleyazdım. Kalbimin bir kuşçasına yerinden fırlayacakmış gibi çırpındığı demler yaşadım. Bazen de ayetler cennet kuşu olup yüreğimin karlı tepelerine kondular, beni yüreklendirip teselli ettiler. Üç gün uyku döşek bilmeden tek bir ayetin manası üzerine kapanıp “Allah’ım bundan muradın nedir?” diye kıvrandığım oldu. Kur’an’ın ulaşmaya çalışan insanı bitap düşüren yalçın zirveleri vardır. O zirvelerde bulunan manaya ulaştığımı düşündüğüm müstesna zamanlarda hissettiğim sevinci, ömrümün başka hiçbir anında hissetmedim. Her ayete müvekkel bir meleğin

40 Abdullah Akgül, *Yüce Kur’an’ın Manası ve Mesajı*, İstanbul 2017, s. 16.

41 İslamoğlu, *a.g.e.*, s. XXXI.

olduğuna inandım. O ayetin hakkını verdiğimde söz konusu meleklerin gönlüme bediyeler dizdiğini hissettim. İşte bu hisleri yaşıyan biri olarak, kaynak metnin mubatapta uyandırdığı etkiyi, çevirinin de mubatapta uyandırmasına gayret ettim. Bununla amaçladığım bir başka şey de, bir kelimeyi daba vahiyle buluşturma arzumdur. Kelimelere hayatta en büyük arzularının ne olduğu sorulsaydı, “vahyin anlamını yüreğimde taşımak” derdi diye düşündüm. Böyle yapmakla bir kelimeyi daba sevindirmek, bir kelimenin daba gönlünü almak istedim.”⁴²

“Meğer anlamak insanı ne kadar yorarmış,... O zirvelerde bulunan manaya ulaştığımı düşündüğüm müstesna zamanlarda ... ayetin hakkını verdiğimde söz konusu meleklerin gönlüme bediyeler dizdiğini hissettim ...” gibi ifadelerin örtülü, lakin açık bir övünme olmasının yanısıra, okuru kusursuzca baştan çıkarmayı hedefleyen cümleler olduğunu düşünmek haksızlık olmasa gerek...

“[Kur'an'ın diğer dillere çevirilmesi]... müslümanların manevi sorumluluğudur.”⁴³

İnsanların Kur'an'ı anlaması gerekiyorsa, onu tercüme etmek de gerekir. Önemli olan sorumluluk olarak kabul edilen vazifeyi hakkıyla ifa etmektir.

II. Sosyal Refleksler

Psikolojik reflekslerle ilgili incelemelerden sonra sosyal refleksler ele alındığında meal yazıcılığını tetikleyen unsurlara dair temel verilere ulaşılmış olacaktır. Çalışmanın girişinde de belirtildiği üzere sosyal refleksler, dinî ve ilmî muhitlerin talep ve teşvikleri, mezhebî mensubiyet ve çağdaşlık perspektifi, tutarlılık ve anlaşılabilirlik çabası, hizmet ve hidayet gayesi gibi unsurlardan oluşmaktadır.

Bu başlıkların kesin ve belirleyici, bağlayıcı bir çerçeve olarak empoze edilmediği izahıtan varestedir. Keza yukarıda belirtildiği üzere sosyal refleksler olarak belirlenen unsurların, alt şuurda veya arka planında psikolojik dürtülerin bulunabileceği ihtimali de işaret edilmesi gereken bir husustur.

II. a. Dinî, İlmî Muhitlerin Talep ve Teşvikleriyle Meal Yazma Refleksi

Bazı meal mukaddimelerinde mütercimlerin, gerek sosyal çevrelerinden gerekse ilmî muhitlerden kendilerine gelen talepleri karşılamak üzere meal

42 İslamoğlu, a.g.e., s. XXVI.

43 Hakkı Yılmaz, a.g.e., s. 17.

yazma vazifesi yüklendiklerini belirttikleri görülmektedir. Talepkâr olduğu ileri sürülenlerin dindar kardeşler, dostlar, arkadaşlar, kurumlar, halk vb. olduğu zikredilmektedir. Söz konusu taleplerden bir kısmının sahil ve inandırıcı olduğu gözlenirken diğery bir kısmı için bunu ileri sürmek zor görünmektedir.

“*Âcizleri, birçok din kardeşlerimizin arzularına binaen, Kur’an-ı Kerim’in Türkçe meal-i alisini ihtiva eden bu eseri vücuda getirmeğe cüret eyledim. Ayrıca 8 ciltlik bir tefsiri hazırlamış bulunmaktayım. Bu eser-i âcizanemdeki kusurlarımın affını rahîm ve kerîm olan Mâbûd-i Zîşânımızdan niyaz ederim.*”⁴⁴

“*Kur’an-ı Kerim’in Türkçe bir mealî senelerden beri birçok dostlarım tarafından bana teklif olunmaktadır.*”⁴⁵

“*Beni yirmi seneden beri meal hazırlamaya tekrar tekrar teşvik etmiş olan...*”⁴⁶

“*Diyanet İşleri Başkanlığı, halktan gelen yoğun talebi de göz önüne alarak, yeni bir meal hazırlamaya karar vermiştir.*”⁴⁷

“*Bu eserin ortaya çıkmasında beni teşvik eden ve yardımlarını esirgemeyen değerli arkadaşlarıma...*”⁴⁸

“*...Kur’an kitabımdır.*” diyerek hayatını onunla bütünleştirmek isteyenlerin teveccübü ve artan talebi sonucu...”⁴⁹

“*Yakın arkadaşlarımızdan ve saygın dostlarımızdan yeni bir Kur’an’ı Kerim mealî hazırlamamız konusunda sıkça talep ve tavsiyeler gelmekteydi...*”⁵⁰

II. b. Mezhebî Mensubiyet ve Çağdaşlık Perspektifiyle Meal Yazma Refleksi

Bu refleksin daha çok, mütercimlerin çeşitli fikri, mezhebi, sosyal aidiyet, mensubiyet ve anganjmanlarıyla oluştuğu görülmektedir. Sayılan unsurların tetiklemesiyle yazılan meallerde, mütercimlerin, kanaatlerini çeviriye yansıtmada görece daha açık ve cesur davrandıkları gözlenmektedir. Daha açık bir ifadeyle burada mütercimler, görüş ve kanaatlerini meallere yansıtmaktan çe-

44 Ömer Nasuhi Bilmen, *Kur’an-ı Kerim ve Meal-i Âlisi*, Ankara 1996, “Mukaddime”.

45 Ahmed Davudoğlu, *Kur’an-ı Kerim ve İzablı Mealî*, Çelik Yayınevi, ty. “Önsöz”.

46 Suat Yıldırım, *a.g.e.*, “Sunuş”.

47 Altuntaş-Şahin, *a.g.e.*, s. 12.

48 Namlı, *a.g.e.*, “Önsöz”.

49 Hasan Tahsin Feyizli, *Feyzül-Kur’an*, İstanbul 2016, s. II.

50 Akgül, *a.g.e.*, s. 17.

kinmemektedirler. Aşağıdaki birkaç iktibas ne demek istediğimizi daha net bir şekilde ifade etmektedir.

Bu başlık altında, öncelikle mezhebî mensubiyet ve çağdaşlık perspektifiyle ilgili iktibaslar yapılacak ardından her iki unsurla ilgili toplu değerlendirmelerde bulunulacaktır.

II. b. a. Mezhebî Mensubiyet

“Tamamen Ehl-i Sünnet âlimlerinin akidelerine uyularak tefsirlerinden istifade edilmiş, indi mütalaalardan titizlikle sakınılmıştır.”⁵¹

“...Ehl-i Sünnet ulemasının görüşlerini parantezler ve dipnotlarla belirtmeye son derece özen gösterdik...”⁵²

“... Özellikle Ehl-i Beyt İmamları'nın nurlu açıklamalarından istifade edilerek meâl ve tefsir alanında yeni eserler ortaya çıkarılabilir. Biz de bu büyük hedef doğrultusunda, ilk önce heyet halinde ve sonraları ferdi olarak Kur'an-ı Kerim için yeni bir Türkçe meal çalışmasına koyulduk, ... Ehl-i Beyt (as) rivayetleri ve tefsiri esas alınarak yapılan bir meâl için var olan talep...”⁵³

II. b. b. Çağdaşlık Refleksi

“Bir de Kur'an'daki konu ve hâdiselerin arka plânları; terim ve hükümlerin yöreselliği dikkate alınmalıdır.”⁵⁴

Bu saikle Kur'an'ı tercüme edenler, ondaki hükümlerin yerel ve tarihsel motifler taşıdığını, bugün için çok da anlamlı olmadığını ileri sürmüş olurlar. Bu nedenle Kur'an çevirisinin aktüel ve çağa hitap eden bir muhtevayla tercüme edilmesi gerektiğini savunurlar. Şunu hemen belirtmek gerekir ki, Kur'an'ın yöresel ve tarihsel bir hitap olduğu iddiası doğru olsa bile bu durum, tercümenin değil, tevilin konusudur. Kişisel tevillerin hâkim olduğu meal-lerin, okuruna Kur'an'ın tarihsel ve yöresel olduğu ileri sürülen hitaplarını da aktaramayacağı açıktır. Dolayısıyla okurlar Allah'ın, ilk muhataplarına ne dediğini öğrenemeyeceklerdir.

51 Fikri Yavuz, *Kur'an-ı Kerim ve Meâli Âlisi*, İstanbul 1974, “Önsöz”.

52 Mahmud Ustaosmanoğlu, *Kur'an-ı Mecid ve Tefsirli Meâl-i Âlisi*, İstanbul 2007, s. 6.

53 Murtaza Turabi, *Kur'an-ı Kerim ve Meâli*, İstanbul 2012, “Sunuş”.

54 Turabi, Hakkı Turabi, *a.g.e.*, s. 27.

Anılan perspektiflerle yazıldığı anlaşılan meallerde aşağıdaki çeviri örnekleriyle karşılaşılmaktadır.

Nisa 4/34. ayette geçen *وَاضْرِبُوهُنَّ* / “onları dövün” filinin, *nibayet onları çıkarın*;⁵⁵ *bir süreliğine ayrılın*;⁵⁶ *ayrılığı deneyin, sonra yine de olmazsa evliliğinizi bitirin / son darbeyi vurun*;⁵⁷ *göç ettirin, baskı yapın*;⁵⁸ *bakikatleri vurgulayın*⁵⁹; *evden çıkarın*;⁶⁰ *düzelmelerine sebep olacak ıslah edici bir yol bulun*;⁶¹ *kendilerini uzaklaştırın*;⁶² *onları gönderin*;⁶³ *küsüp muhatap olmayın öteleyin*⁶⁴ gibi şekillerde tercüme edildiği görülmektedir.

Maide 5/38. ayetteki *أَيَّدِيَهُمَا فَأَقْطَعُوا* ibaresinin *toplumla ilişkisini kesin*;⁶⁵ *gücünü/güçlerini kesin*;⁶⁶ *o hallerini yok etsinler*;⁶⁷ şeklinde tercüme edildiği görülmektedir.⁶⁸

Kur’an metninin mezhebî mensubiyet veya çağdaşlık perspektifleriyle yorumlanmak istenmesiyle, aynı saiklerle tercüme edilmeye çalışılması farklı şeylerdir. Söz konusu mensubiyet ve perspektifler, çeviride mi yoksa yorumda mı istihdam edilebilecek unsurlardır? Bunların daha çok yorum süreçlerinde istihdam edilebilme kabiliyetleri olsa da söz konusu mensubiyet ve perspektiflerle Kur’an’ı yorumlamak sağlıklı ve objektif sonuçlar temin etmeme riski barındırmaktadır. Zira çeviri edimi, Allah’ın ne dediğiyle ilgilenir. Mezhebî mensubiyet, belirlenmiş, oluşturulmuş ve tevarüs edilmiş bir bakış açısıyla metni yorumlar. Çağdaşlık perspektifi ise Kur’an’daki ahlaki mesajlar hariç,

- 55 Edip Yüksel, *Mesaj Kur’an Çevirisi*, İstanbul 2016, s. 85; Mesut, Yılmaz, *Kur’an’a Sor*, İstanbul 2017, s.4; Mert Yüksel, *Kur’an’ı Kerim’in İnsanca Çevirisi*, İstanbul 2014, s. 43.
- 56 Erhan Aktaş, *Kerim Kur’an Türkçe Çeviri*, Ankara 2016, s. 96.
- 57 Gazi Özdemir, *Son Davet Kur’an*, Şira Yayınları, İstanbul 2016, s. 531.
- 58 Hakkı Yılmaz, *Kur’an’ın Türkçe Meali*, 486.
- 59 Dinçer, *Tevbid-i Kur’an Meali*, 92.
- 60 Mustafa Cemil Kılıç, *Anlamak İçin Türkçe Kur’an (Meal)*, İstanbul 2013, s. 83.
- 61 Mustafa Çevik, *Nüzul Sırasına Göre Kur’an’ı-Kerim Meali*, İstanbul 2017, s. 538.
- 62 Sonia Cihangir, *Sonsuz Rabmet*, İstanbul 2017, s.103.
- 63 Ali Rıza Safa, *Kur’an-ı Kerim Gerçek*, İstanbul 2014, s. 185.
- 64 Mete Firidin, *Kur’an-ı Kerim’in Gelişmiş Bilimsel Etimolojik Meali*, İstanbul 2018, s. 37.
- 65 Özdemir, *a.g.e.*, Sağ, Mustafa, *Evrensel Çağrı*, İstanbul 2015, s. 755.
- 66 Hakkı Yılmaz, *Kur’an’ın Türkçe Meali*, 578.
- 67 Dinçer, *Tevbid-i Kur’an Meali*, 117.
- 68 Geniş bilgi ve örnekler için bkz.: Cahit Karaalp, *Son Dönem Meallerinde Kur’an’ın Yeniden Yorumlanması Çabaları: Tablil Ve Tenkit*, Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Yıl 5, V/1 (Bahar 2019), 53-78.

özellikle hüküm bildiren ifadeleri literal anlamları dışında bugünün bakış açılarıyla ele almayı amaçlar.⁶⁹ Oysa çeviri yöntemleri aşağı yukarı bellidir ve mütercim bunlardan dilediğini tutarlı olmak kaydıyla metne uygulamakta özgürdür. Şunu da biliyoruz ki mezhep veya çağdaşlık perspektiflerine dayanan çeviri yöntemleri bulunmamaktadır. Anılan unsurlara dayalı bir çeviri yönteminin ancak ideolojik kapsamda değerlendirilmesi mümkündür ki bunun objektif olmamak bir yana her türlü spekülasyona açık olacağını tahmin etmek güç değildir.

“...Ayet ve hadislerin, çağımızın ekonomik, sosyal, siyasal ve ahlaki sorunlarının çözümüne yönelik delil ve işaretlerinin araştırılıp bilinmesi gerekir. Bu noktada Arapça bilmek kadar Allahça bilmek de önemlidir... İşte bu konuda bize “Allahça”yı öğreten, günümüzün sorunlarını Kur’ani metotlarla aşma yöntemini benimseten Aziz Erbakan Hocamızı da rabmet ve minnetle anmamız gerekirdi.”⁷⁰

Bu perspektif sayesinde, “Allahça” adında bir dilin varlığından da haberdar olmuş bulunuyoruz. Dahası tarihten günümüze, Kur’an’ı anlamadığı için birçok Müslümanın Allahçayı bilmediği, ancak Mekke ve Medine’deki müşrik, Yahudi ve diğer din mensuplarının ise ilâhî hitabı anlamalarından ötürü adı geçen dili bildiği ortaya çıkmaktadır. Farklı bir bakışla, nüzûl döneminde İslam’ı kabul edenlerin “Allahça”yı bildiği, kabul etmeyenlerin ise bilmediği sonucuna da varılabilir. Bu durumda, Allah’ın en azından bazı insanlara bildedikleri bir dille hitap ederek onları sorumluluk altına sürüklediği söylenebilir.

II. c. Tutarlı, Anlaşılır ve Kolay Bir Meal Hazırlama Refleksi

Böyle bir refleksle hareket eden mütercimler, diğer meallerin tutarsız, çelişkilerle dolu, anlaşılması zor olduğunu ileri sürmektedirler. Diğer mealleri açık bir şekilde eleştiri nesnesi haline getiren mütercimlerin, anlaşılır ve tutarlı bir meal hazırlama çabası içinde olmaları takdire şayan bir tutum olmakla beraber meal mevcudunun içinde bulunduğu olumsuz durumun da itirafı olarak görülebilir. Diğer taraftan böyle bir iddiayla hazırlanan meallerin, çoğunlukla öncekileri aşamamış olması hatta bazen geride kalmış olduklarının görülmesi, kendilerine yapılacak eleştirilere zemin hazırlamaktadır.

69 Şirin Gül, *Fıkıh Usûlünün Gelişiminde Sosyal Değişimin Rolü*, Ankara 2019, s. 190-200.

70 Akgül, *a.g.e.*, s. 18.

“Çalışmamızın amacı, Kur’an’ı, özü ve bütünlüğü çerçevesinde her türlü ön yargıdan uzak ve pratiğe dönük olarak Türkçe düşünen vasat bir insana sunmaktır.”⁷¹

“Burada sunulan meal, kadim Arap dili [lüğatı, grameri, edebiyatı] ile birlikte Kur’an’ın bütünlüğü dikkate alınarak, çok hassas bir şekilde yapılmış tablillerin sonucudur.”⁷²

“...Öyle bir eser ki dili bugününün yaşayan dili olsun.”⁷³

“Herkesin anlayacağı sade bir dil kullandık.”⁷⁴

Örneğin, “...sade, anlaşılır, yalın, açık ve yaşayan bir Türkçe kullanmaya özen gösterdik”⁷⁵ iddiası taşıyan bir mealdeki şu çeviriler, gerçekten ileri sürüldüğü üzere amaçlanan özellikleri haiz midir?

Yunus/37: *Bu Kur’an, Allah’tan başkası tarafından yalan olarak uydurulmuş değildir...*⁷⁶ [Allah’tan başkası tarafından uydurulmadığı ileri sürülüyor. Haşa Allah tarafından mı uydurulmuş oluyor?].

Yunus/15: ... kendi nefsimin bir öngörmesi olarak...⁷⁷

“... Herkesin kolaylıkla anlayabileceği bir meal hazırlamaya çalıştık”⁷⁸ iddiasındaki bir mütercimim aşağıdaki çevirisi de kolaylıkla anlaşılabilir türden değildir.

Meryem/2: *Rabbinin, kulu Zekeriyya’ya rahmetinin zikridir...*⁷⁹

II. d. Hizmet ve Hidayet Refleksi

Kur’an, bütün insanlığa hidayet rehberi olarak ve temelde marufu yaymak münkeri yok etmek gayesiyle gönderildiğine göre, böyle bir niyetle onu tercüme etmekte beis olmasa gerektir. Bu nedenle de çalışma boyunca zikredilen refleksler arasında, amaç ve niyet itibarıyla, eleştirilmemesi gereken bir refleks olduğu söylenebilir. Burada önemli olan husus, meal çalışmasının en az hatayla neticelendirilmiş olmasıdır.

71 Mustafa Hizmetli, *Kur’an’ı Kerim’in Türkçe Anlamı*, Ankara 1997, s. 5.

72 Hakkı Yılmaz, *a.g.e.*, s. 11.

73 Hasan Basri Çantay, *Kur’an-ı Hâkim ve Meâl-i Kerîm*, İstanbul 1990, s. 8.

74 Hüseyin Elmalı & Ömer Dumlu, *Kur’an-ı Kerim’in Türkçe Anlamı*, İstanbul 2010, s. VI.

75 Ali Bulaç, *Kur’an-ı Kerim ve Türkçe Anlamı*, İstanbul 2009, s. XXI.

76 Bulaç, *a.g.e.*

77 Bulaç, *a.g.e.*

78 Piriş, *a.g.e.*, s. 7.

79 Piriş, *a.g.e.*

“...Kur'an-ı Kerim'in muhtasar bir şekilde mânasını anlamak isteyen müminlere bir hizmet, gayr-i Müslimlere de bir bidayet vesilesi olmak niyeti ile hazırlanan bu mealin...”⁸⁰

“Bizi Kur'an'a hizmet için böyle bir çalışmaya muvaffak kıldığından dolayı Allah'a hamd ediyor...”⁸¹

“...Ayrıca Kur'an'ın davet ve mesajının, tüm insanlığa doğru bir şekilde ulaştırılması, bu işe ehil olan Müslümanların görevidir.”⁸²

“Allah'ın rızasına ve insanların duasına ulaşma gayesi ve gayretiyle hazırlanan bu meali kerim, inşallah tebliğ ve tavsiye sorumluluğumuzdan da (kısmen de olsa) bizi kurtaracaktır.”⁸³

Değerlendirme ve Sonuç

Türkiye'deki meal varlığına yön veren reflekslerle ilgili bu çalışma neticesinde, ortaya çıkan ürünlerin gerek psikolojik gerekse sosyal reflekslerin oluşturduğu bazı etkileşimlerden bağımsız olmadığı görülmüştür. İncelenen meallerden hareketle söylenebilecek şey, sahih ve sahici gerekçelere dayanmayan bir niceliğin, arzulanan niteliğe kavuşmadığıdır. Bu bağlamda aşağıdaki hususları dile getirmek bazı faydalar temin edebilir.

- Meallerin, Kur'an'ın anlaşılması yolunda, farklı kesimlerden halkımıza önemli katkılar sunduğu kabul edilmelidir. Ancak bu kabul, meallerden beklenen katkının yeterli düzeyde olduğu anlamına da gelmemelidir. Zira İslam Dini'nin ana metni olan Kur'an'ın, mealler aracılığıyla da olsa, daha geniş ve kapsamlı etki düzeyleriyle, dinî yaşamdan dile, edebiyata ve sanatın bilimum dallarına, kısaca hayatı çevreleyen bütün unsurlara hissedilir oranda etki etmesi beklenir. Bu beklenti, Kur'an'ın hedef gösterdiği dünya tasavvuruyla da örtüşmektedir.

- Çok sayıda meal bulunması, hazırlanan her bir mealin, varlığını temelde öncüklerin eksiklikleriyle gerekçelendirerek, bir şekilde farklı olma güdüsüyle vücuda getirilmesi ve bu farklılıkların çoğu zaman niteliksel olmaması gibi

80 Fikri Yavuz, a.g.e., “Önsöz”.

81 M. Ahmet Varol, *Kur'an'ı Kerim Meâli*, İstanbul 1997, s. XII.

82 Halil Altuntaş - Muzaffer Şahin, *Kur'an-ı Kerim Meâli*, Ankara 2007, s. 11.

83 Akgül, a.g.e., s. 16.

unsurların, bazı olumsuzluklara neden olduğunu ileri sürmek mümkündür. Örneğin, sayısı milyonları bulan meal okurunda mealler aracılığıyla ortak bir bilinç ve zihin dünyası oluşmaması ilk etapta akla gelebilecek olumsuzluklar arasında sayılabilir. Meal dilinin, muhatap kitlesi geniş ve çeşitlilik arz eden yazılı, görsel ve sosyal medya üzerindeki yönlendirici etkisinin yok denecek kadar az olması da dikkatlerden kaçmayan bir olumsuzluktur. Oysaki çoğunlukla Kur'an ve mealinin bulunduğu bu evlerde, büyükten küçüğe hemen her kes, yazılı ve görsel medyanın muhatabı, sosyal medyanınsa aktörüdür.

Yukarıda dile getirilen olumsuzluklar farklı nedenlere bağlanabilir. Kanaatimizce birçok mealde kullanılan dilin sıradan, seviyesiz hatta kötü olması bu olumsuzluklardan biridir. Öyle ki Türkçede üretilen metinlerin en kötü örneklerini meallerde bulmak mümkündür. Aşağıdaki örneklerde olduğu gibi:

Leyl/7: *Biz ona, en kolay olanı kolaylayacağız.*⁸⁴ Sâd/5: *İlâhları bir ilâh mı kılmış?*⁸⁵ Tekvîr/24: *O, gayb hakkında cimri değildir.*⁸⁶ Nûh/3, 4: *...ve sizi adı konulmuş bir ecele kadar ertelesin...*⁸⁷ İnsan/17: *Orada onlara bir kadeh içirilir ki, [kadeh mi kadehteki mi?] karışımı zencefildir.*⁸⁸ Buruc/4: *Ki geberildi o bendekçi grup/o kamçıları bendek gibi iz bırakan herifler.*⁸⁹ Duha/2: *Gelip oturduğu vakit geceye ki, ...*⁹⁰ Tevbe/8: *...Ağızlarıyla size hoşnutluk sunarlar...*⁹¹ Târik/13: *...kur'a atarlarken...*⁹² Meryem/2: *Rabbinin, kulu Zekeriyya'ya rahmetinin zikridir...*⁹³ Sad/57: *İşte bu. Onu tatsınlar. Kaynar su ve irin(dir).*⁹⁴ Lokman/19: *...sesinden de (yüksek perdeleri) eksilt...*⁹⁵ Hicr/15: *Gözlerimiz döndürüldü,*⁹⁶ Maide/49: *...seni şaşırtmamaları için diye onlardan sakın...*⁹⁷ Yunus/37: *Bu Kur'an, Allah'tan başkası tarafından yalan olarak uydurulmuş*

84 Öztürk, Y. N., *a.g.e.*

85 Bilmen, *a.g.e.*

86 D.İ.B. , *a.g.e.*

87 Bulaç, *a.g.e.*

88 Bulaç, *a.g.e.*

89 Y.N. Öztürk, *a.g.e.*

90 Y.N. Öztürk, *a.g.e.*

91 Y.N. Öztürk, *a.g.e.*

92 Eliaçık, İhsan, *Yaşayan Kur'an Meal/Tefsir*, İnşa Yayınları, İstanbul 2007.

93 Piriş, *a.g.e.*

94 Varol, *a.g.e.*

95 Bulaç, *a.g.e.*

96 DİB , *a.g.e.*, Varol, *a.g.e.*, Bulaç, *a.g.e.*, Elmalılı, *a.g.e.*, Öztürk, Y.N., *a.g.e.*, v.d.

97 Bulaç, *a.g.e.*

*değildir...*⁹⁸ [Allah'tan başkası tarafından uydurulmadığı ileri sürülüyor. Haşa Allah tarafından mı uydurulmuş oluyor?]. Yâsin/68: *onu yaratışta tersine döndürürüz*,⁹⁹ Yunus/15: ... *kendi nefsimin bir öngörmesi olarak...*¹⁰⁰ Fatıha/6, 7: *Bizi doğru yola ilet; Kendilerine nimet verdiklerinin yoluna, Gazaba uğrayanların ve sapmışlarınkine değil.*¹⁰¹ [Dikkat buyurun, *değil* yüklemi, nimet verilenleri de kapsıyor].

- Daha çok akademisyenlerde, dinî muhitlerin önde gelen zevatında ve kanaat önderlerinde meal yazıcılığının itibar vesilesi; yeterli ilmî birikimi olmayan heveskârlarda ise neredeyse bir hobi olarak görülmesi mevcut olumsuzlukların diğer bir sebebi olarak zikredilebilir.

- Meallerin beklenen nitelikte ve etki düzeyinde olmamasının belki de en önemli nedeni, çoğunlukla ehil zevat tarafından yazılmamış olmasıdır. Ehil zevattan kasıt, âlim kişidir. Âlim kişiden kasıt ise, sadece medrese uleması değildir. İster medrese ister İlahiyat mahreçli olsun, meal yazıcılığını vazife edinen kişinin, Kur'an metnini anlamının en önemli enstrümanları olmaları hasebiyle sarf, nahiv, edebiyat ve bilumum dil ilimlerini ileri düzeyde bilmesi elzemdir. Bu ilimlerdeki donanımın Kur'an'ı okuyacak kişinin anlama ve onu tercüme etme kalitesi elbette ki ileri düzeyde olacaktır.

- Mutlaka belirtilmesi gereken bir diğer husus, meal okurunun profilini tahmin etmenin kolay olmadığıdır. Zira meal belirli okur kitlesi olan herhangi bir bilimsel eser değildir. Örneğin tarihselcilik yahut mevzu hadislerle ilgili yayınlanacak bir çalışmanın muhatapları aşağı yukarı tahmin edilir, ancak meal okuruyla ilgili böyle bir tahminde bulunmak güçtür. Bu nedenle meallerin ilk baskılarını yayınlamadan önce gösterilecek ihtiyatlı tutum son derece önemlidir. Meal yazarının, onu yayınlamadan önce farklı kesimlerden onlarca insanın tashihine arz etmesi, gelen eleştiriler ışığında tekrar tekrar gözden geçirmesi, çalışmadaki hataları minimize edecektir. Bu amaçla lise ve fakülte öğrencileri, değişik branşlardaki öğretmen ve akademisyenler, iş kollarına mensup esnaf, imam, cami cemaati gibi muhtemel okurların tashihi önem arz etmektedir. Böylece meal, tashih ve demlenme sürecinden geçerek daha olgun

98 Bulaç, a.g.e.

99 Piriş, a.g.e.

100 Bulaç, a.g.e.

101 Bulaç, a.g.e.

hale gelecek ve olması gereken kıvama yaklaşmış olacaktır. Aksi halde mealin tashih edilmiş sonraki baskılarıyla ilk baskısı arasında çok büyük farklar olacaktır. Bu nedenle tashihleri sonraki baskılara bırakmadan büyük oranda ilk baskıya yansıtma oldukça önemlidir. Zira okurun her bir mütercime ait mealin bütün baskılarını takip etmesine ne zamanı ne de maddi imkânı vardır. Meali yayınlamadan önce bekletmenin ve tashih sürecinden geçirmenin faydalarını şu örnek üzerinden anlatmak mümkündür: Cahiliye dönemindeki bazı meşhur şairlerin, şiirlerini nazmettikten sonra çoğu zaman gözden geçirmek, ölçüp tartmak, eleştiriden geçirmek ve mükemmel bir forma ulaştırmak için bir yıl kadar beklettikleri bilinmektedir. Adeta demlenmeye bırakılan bu şiirlere havliyyât [yıllanmış] denilmiştir.¹⁰² Velûd ve büyük şairlerin izlediği bu yol, kaliteli ve nitelikli şiir yazmak için sakın bir kafanın, makul bekleme süresinin ve eleştiri sürecinin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Şairlerin şiirlerini en az kusurla arz etmek için takip ettikleri böyle bir yöntemin özellikle meal sahipleri tarafından önemsenmesi elzemdir.

Son olarak, Türkiye'deki meal varlığının gerek bireysel gerekse kurumsal etkinliklerle, haklı şekilde biteviye eleştiri nesnesi olarak masaya yatırılmasının -bir kısmına bu çalışmada yer verilen- haklı gerekçelere dayandığı görülmektedir. Bu vesileyle belirtmek gerekir ki, belirli bir standart ve kalite tesis etmek adına, alandaki disiplinsizliğin ve kontrol yokluğunun giderilmesi önem arz etmektedir. Tedavüle girecek mealleri akredite edecek sivil ya da resmî mekanizmaların oluşturulması, böylece bunların ciddi redaksiyon süreçlerine tâbi tutulması zorunluluktur. Bunlar yapıldığında, birçok heveskârın meal yazıcılığına soyunmasının önüne geçilecek ve kalitenin önü kendiliğinden açılmış olacaktır.

102 Sadreddin Buğda, *Beyân İle Fıkıh Usûlü İlişkisi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, (Danışman: Prof. Dr. Mustafa Kaya), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilimdalı, Erzurum, 2018, s. 38; Kadri Yıldırım, "Cahiliye Dönemi Arap Edebiyatında 'Su'luk' Şairler Hareketi", *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Diyarbakır 2001 III, 1.

Kaynakça

- Akgül, Abdullah, *Yüce Kur'an'ın Manası ve Mesajı*, Furkan Neşriyat, İstanbul, 2017.
- Aktaş, Erhan, *Kerim Kur'an Türkçe Çeviri*, yy., Ankara, 2016.
- Ali Rıza Safa, *Kur'an-ı Kerim Gerçek*, İleri Yayınları, İstanbul, 2014.
- Altuntaş, Halil-Şahin, *Muzaffer, Kur'an-ı Kerim Meali*, DİB, Ankara, 2007.
- Bilgin, Abdülcelil, *Serbest Çeviriden Aşırı Yorumla Anlamın Manipülasyonu: Bazı Ayet Meallerine Dair İncelemeler*, İslam ve Yorum: Temel Tartışmalar, İmkânlar ve Sorunlar, c. II, s. 59-72. Yayına Hazırlayan: Fikret Karaman, Malatya İlahiyat Vakfı, Malatya, 2017.
- Bilmen, Ömer Nasuhi, *Kur'an-ı Kerim ve Meâl-i Âlisi*, Akçağ, Basım-Yayım Pazarlama A.Ş., Ankara, 1996.
- Buğda, Sadreddin, *Beyân ile Fıkıh Usûlü İlişkisi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, (Danışman: Prof. Dr. Mustafa Kaya), AÜSBE Temel İslam Bilimleri Anabilimdalı, Erzurum, 2018.
- Bulaç, Ali, *Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Anlamı*, Çıra Yayınları, İstanbul, 2009.
- Cihangir, Sonia, *Sonsuz Rabmet*, A7 Kitap Yayınları, İstanbul, 2017.
- Çantay, Hasan Basri, *Kur'an-ı Hâkim ve Meâl-i Kerim*, Elif Ofset, İstanbul, 1990.
- Çevik, Mustafa *Nüzul Sırasına Göre Kur'an-ı-Kerim Meali*, Yüzleşme Yayınları, İstanbul, 2017.
- Davudoğlu, Ahmed, *Kur'an-ı Kerim ve İzahlı Meali*, Çelik Yayınevi, ty.
- Dinçer, İsmail, *Tevhid-i Kur'an Meali*, Sade Matbaacılık, İzmir, 2016.
- Doğan, Şahin, *Mustafa İslamoğlu, Kuran ve Aşırı Yorum*, <http://www.risalehaber.com>. Erişim: 20.03.2017.
- Eliaçık, İhsan, *Yaşayan Kur'an Meal/Tefsir*, İnşa Yayınları, İstanbul, 2007.
- el-İsfahânî, Rağib, *el-Müfredat fî Ğaribi'l-Ķur'ân*, Daru'l-Ma'rife, Beyrut, 2001.
- Elmalı, Hüseyin&Dumlu, Ömer, *Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Anlamı*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2010.
- Feyzili, Hasan Tahsin, *Feyzül'l-Kur'ân*, Server Yayınları, İstanbul, 2016.
- Firidin, Mete, *Kur'an-ı-Kerim'in Gelişmiş Bilimsel Etimolojik Meali*, Cinius Yayınları, İstanbul, 2018.
- Gedikli, Fikret, *Sosyo Psikolojik Açından Kur'an'da İnsan Onuru ve Ön Yargı İlişkisi*, "Hz. Peygamber Ve İnsan Onuru" Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2014.
- Gül, Şirin, *Fıkıh Usûlünün Gelişiminde Sosyal Değişimin Rolü*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2019.
- Güney, Salih, *Sosyal Psikoloji*, Nobel Yayınları, Ankara, 2009.
- Hizmetli, Mustafa, *Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Anlamı*, Birleşik Yayıncılık, Ankara, 1997.
- Hogg, A., Michael- M. Vaughan, Graham, *Sosyal Psikoloji*, Çev. İbrahim Yıldız – Aydın Gelmez, Ütopya Yayınları, Ankara, 2007.
- <https://www.turkedebiyati.org>.

- İbrahim, Muhammed Tayyib, *İrâbu'l-Kur'an*, Daru'n-Nefais, Lübnan, 2012.
- İslamoğlu, Mustafa, *Hayat Kitabı Kur'an: Gerekçeli Meal-Tefsir*, Düşün Yayınları, İstanbul, 2009.
- Karaalp, Cahit, "Son Dönem Meallerinde Kur'an'ın Yeniden Yorumlanması Çabaları: Tahlil ve Tenkit", *Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Yıl 5, V/1 (Bahar 2019).
- Kılıç, Mustafa Cemil, *Anlamak İçin Türkçe Kur'an (Meal)*, Kamer Yayınları, İstanbul, 2013.
- Kısa, Mahmut, *Kısa Açıklamalı Kur'an-ı Kerim Meali*, Armağan Kitaplar, Konya, 2013.
- Namlı, Tuncer, *Kur'an Aydınlığı: Kronolojik Kur'an Meali*, Fecr Yayınları, Ankara, 2015.
- Ne'al, Muhtar Fevzi, *Mevsû'atu'l-Elfâzi'l-Kur'âniyye*, Mektebetu Dâri't-Turâs, Halep, 2003.
- Özdemir, Gazi, *Son Davet Kur'an*, Şira Yayınları, İstanbul, 2016.
- Öztürk, Mustafa, *Kur'an-ı Kerim Meali: Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2016.
- Öztürk, Yaşar Nuri, *Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Meali*, Yeni Boyut Yayınları, İstanbul, 2008.
- Piriş, Şaban, *Kur'an-ı Kerim: Türkçe Anlamı*, Arz Yayıncılık, Kayseri.
- Sağ, Mustafa, *Evensel Çağrı*, Koçak Yayınevi, İstanbul, 2015.
- Silah, Mehmet, *Sosyal Psikoloji Davranış Bilimi*, Seçkin Yayınları, Ankara, 2005.
- Suyutü, Celalüddin, *el-İtkân fî 'Ulumi'l-Kur'an*, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Lübnan, 2007.
- Sülün, Murat, *Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Anlamı*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 2012.
- Turabi, Murtaza, *Kur'an-ı Kerim ve Meâli*, Kevser Basın Yayın, İstanbul, 2012.
- Ustaosmanoğlu, Mahmud, *Kur'an-ı Mecîd ve Tefsirli Meâl-i Âlisi*, Yasin Yayınevi, İstanbul, 2007.
- Varol, M. Ahmet, *Kur'an'ı Kerim Meâli*, Madve Yayınları, İstanbul, 1997.
- Yavuz, Fikri, *Kur'an-ı Kerim ve Meâli Âlisi*, Sönmez Neşriyat, İstanbul, 1974.
- Yıldırım, Kadri, "Cahiliye Dönemi, Arap Edebiyatında 'Su'luk' Şairler Hareketi", *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Hakemli Dergi*, Diyarbakır 2001, III/1.
- Yıldırım, Suat, *Kur'an-ı Hakîm ve Açıklamalı Meali*, Işık Yayınları, İstanbul, 2004.
- Yıldız, Mustafa, *Son Mesaj: Kur'an-ı Kerim ve Gerekçeli Türkçe Meali*, Çıra Yayınları, İstanbul, 2013.
- Yılmaz, Hakkı, *Kur'an'ın Türkçe Meâli*, İşaret Yayınları, İstanbul, 2012.
- Yılmaz, Mesut, *Kur'an'a Sor*, Destek Yayınları, İstanbul, 2017.
- Yüksel, Edip, *Mesaj Kur'an Çevirisi*, Ozan Yayınları, İstanbul, 2016.
- Yüksel, Mert, *Kur'an'ı Kerim'in İnsanca Çevirisi*, Ares Kitap, İstanbul, 2014.